

Miljøhistorie - hvad er det?

Artikler

Miljøhistorie er del af en bredere strømning kaldet miljøhumanisme, som for alvor tog fart i 1960'erne og 1970'erne. Miljøhistorien kobler traditionelle humanistiske fagligheder såsom litteraturvidenskab, historie, antropologi m.m. sammen med det naturfaglige område og er derved et brud på den traditionelle opdeling af det naturlige og det kulturelle. Det er en betegnelse for den del af historievitenskaben, som beskæftiger sig med naturen og klimaets indflydelse og påvirkning af menneskers kultur og samfund og omvendt med de måder, mennesker igennem deres handlinger har påvirket naturen på, samt med hvordan naturen, klima og klimaændringer opleves af samtidens iagttagere.

Miljøhistorie bygger på en grundlæggende antagelse om, at natur og kultur gensidigt påvirker og påvirkes af hinanden. Naturen påvirker og former således menneskers kulturer, mens mennesker også påvirker og former naturen og klimaet. Miljøhistorie er derfor en disciplin, som trækker på en meget bred vifte af historiske kilder. Her benyttes fx kilder og metoder fra både geologien, antropologien, samfundsvidenskaben og arkæologien til at udforske samspillet mellem natur og kultur.

Hvad er miljøhistorie?

I historieforskningen er miljøhistorie - eller på engelsk 'environmental history' - et forholdsvist nyt og endnu ret uudforsket område, som for alvor kom på banen i løbet af 1960'erne og 1970'erne. Den miljøhistoriske forskning var en reaktion på den stigende bevidsthed omkring menneskers påvirkning af naturen og klimaet, der blandt andet kom til udtryk ved huller i ozonlaget, brugen af pesticider, menneskeskabte klimaforandringer, øget forurening og syrerregn samt miljøkatastrofer.

Inden for Vestens videnskabsstradition har der traditionelt været en tendens til at lave en opdeling mellem Jordens naturhistorie og menneskets kulturhistorie. Det er en tendens, som stadig er meget tydelig og eksempelvis ses med opdelingen mellem samfundsfag og naturfag i skolen, mellem fagene i humanistiske og naturvidenskabelige-tekniske fakulteter på universitetet og mellem naturhistoriske og kulturhistoriske museer.

Miljøhistorie er et tværfagligt forskningsområde, der beskæftiger sig med sammenspillet mellem det menneskeskabte og det naturlige. Mellem naturen og kulturen. I den mest anvendte definition af miljøhistorie defineres området "som studiet af interaktionerne mellem mennesker og natur igennem tiden". Formålet er således at undersøge de komplekse sammenhænge mellem de to og den måde, de kontinuerligt påvirker og har påvirket hinanden igennem historien. I nogle tilfælde er påvirkningen tydelig, men oftest er sammenhængen kompleks.

Inden for forskningen er der tre primære områder som bør undersøges ifølge den fremtrædende amerikanske miljøhistoriker Donald Worster. Det gælder:

- (1) hvordan mennesker har påvirket naturen og klimaet
- (2) hvordan naturen og klimaet har påvirket menneskers kultur og samfund
- (3) hvordan mennesker har forstået og fremstillet naturen og klimaet igennem tiden.

Den første gren beskæftiger sig med, hvordan mennesket påvirker og har påvirket naturen, både i moderne tid og i et længere historisk perspektiv, der strækker sig tilbage til den sidste istid. Det kan eksempelvis være studier af, hvordan mennesker har dyrket afgrøder, udretninger af åer, skovbrug og andet. Den anden gren beskæftiger sig med, hvordan naturen og klimaet påvirker og begrænser menneskelig aktivitet. Klimaet påvirker eksempelvis menneskers sundhed, økonomi og levevilkår og har indflydelse på landbrugsproduktionen, migrationsmønstre og sociale forhold. Her studeres også, hvilken betydning naturen har haft for den måde, vi har indrettet vores samfund på, og hvordan vores kultur har udviklet sig som følge af dette. Den tredje del handler om menneskets sociale og /

kulturelle italesættelse, forståelse og oplevelse af klimaet som kulturelt fænomen. Her handler det om at undersøge, hvordan sådanne forståelser påvirker vores handlings- og tankemønstre, og hvordan det kommer til udtryk inden for eksempelvis love, kunst, myter, religion og etik.

Miljøhistoriske undersøgelser

En miljøhistorisk undersøgelse bør ideelt indeholde alle tre 'grene'. De kan dog være umulige at adskille, fordi der foregår en kontinuerlig påvirkning mellem kultur, natur og menneskets forståelse af naturen. Opdelingen i de tre forskellige grene af miljøhistorien er derfor primært for at tydeliggøre de forskellige tilgange.

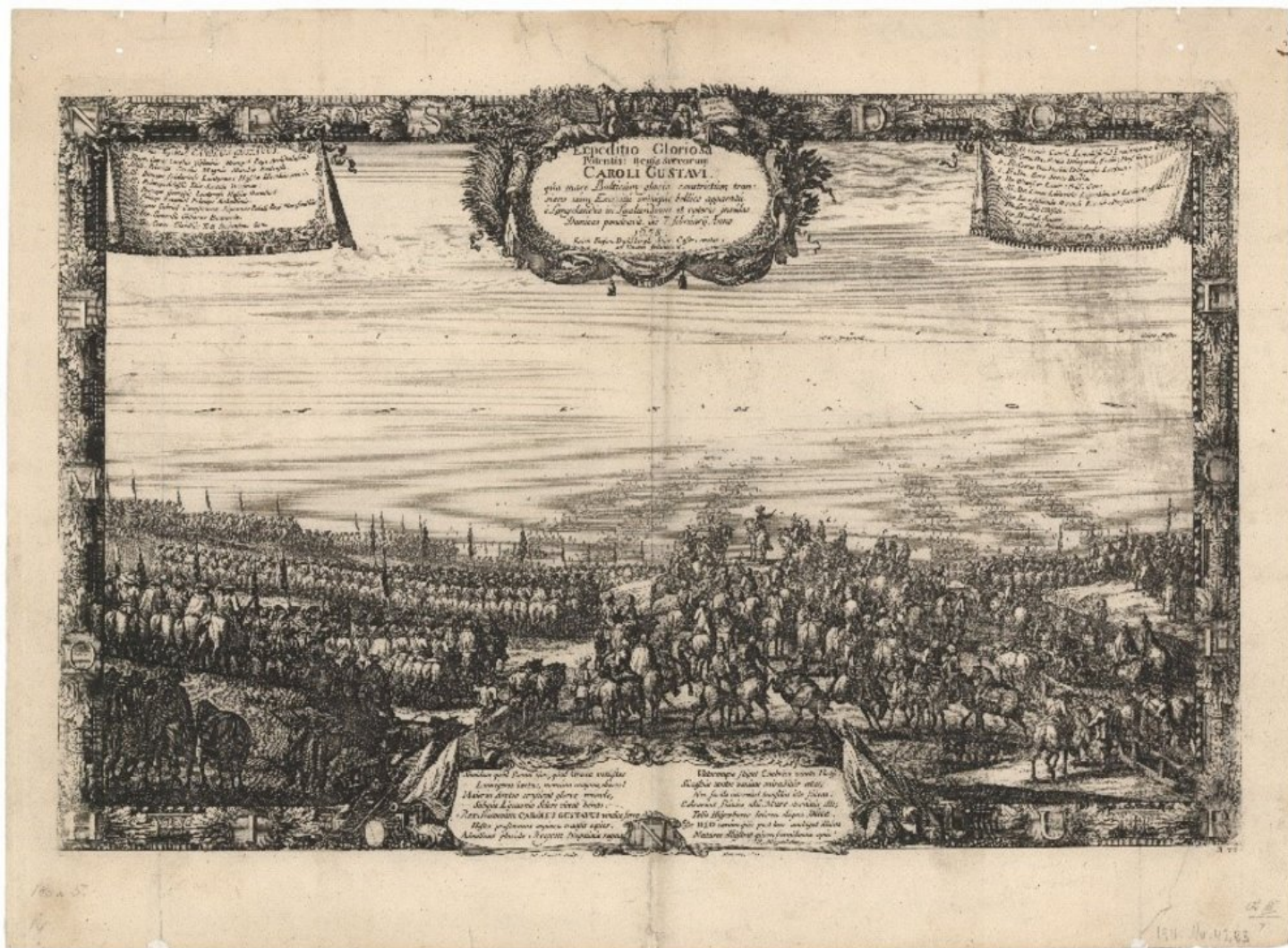
Fra Sydålder under Orkanen den 13de November 1872. Kilde: en.wikipedia.org

Illustreret Tidendes billede af den voldsomme østvendte orkan, som især gik hårdt ud over Sjælland og Falster den 13. november 1872. Fra: Det Kgl. Biblioteks billedsamling

Igennem historien har menneskelig aktivitet påvirket naturen på mange måder, både på åbenlyse og komplekse måder. Ligeledes har naturen, klimaet og vejret påvirket menneskers kultur, historie og identitet overalt i den beboede verden. I Danmark er der eksempelvis en meget direkte sammenhæng mellem kultur og natur langs den jyske vestkyst. Stormfloder, strandinger, oversvømmelser, havvandsstigninger og sandflugt har været (og er til stadighed) afgørende for, hvordan landskabet og naturen er udformet, og har i høj grad påvirket de mennesker, der bor i området. Man har måttet bygge diger, høfder eller værfter og dermed ændre på landskabet for at tilpasse sig storme, kysterosion og det stigende vand. Her har naturen og klimaet altså haft stor betydning for, hvordan man bosatte sig, og hvordan man levede.

Et eksempel på, at klimaforandringer kan spille en stor, men mere indirekte rolle i historien, er svenskernes overgang over Storbælt i den første Karl Gustav krig i 1658. Den såkaldte lille istid ramte Europa fra ca. 1400 til 1700 og betød et fald i gennemsnitstemperaturen på mellem 1 og 1,5 grad celsius. Nedkølingen af Europa, de kolde vintre og en øget mængde nedbør havde først og fremmest direkte betydning for Europas bønder. Men den lille

istid fik altså også den konsekvens, at den svenske hær havde muligheden for at vandre over et tilfrosset Storebælt og dermed kunne true København. Denne konkrete handling kan yderligere sættes i en meget bredere sammenhæng, hvor markante klimaudsving førte til øget politisk ustabilitet og krig i netop 1600-tallet.

Den svenske hærs overgang over det tilfrosne Storebælt fra Langeland til Lolland i februar 1658 under den første Karl Gustav krig. Fra: Det Kgl. Biblioteks billedsamling

Tværfaglige undersøgelser og kilder

Miljøhistoriens fokus på sammenhængen mellem natur og kultur betyder, at metoder og teorier fra dele af de humanistiske videnskaber, samfundsvidenskaberne og naturvidenskaben bruges i den miljøhistoriske forskning. Inden for miljøhistorien kombineres naturvidenskabelige data med metoder og teori fra eksempelvis klimavidenskab, geologien, antropologien, arkæologien og historieforskning til at studere sammenhængen mellem natur og kultur. Sammenlignet med andre forskningsområder, hvor videnskaberne er mere opdelt, er denne tilgang en anderledes måde at bedrive videnskab på.

Fordi det er et tværfagligt forskningsområde, er kilderne inden for miljøhistorien også forskelligartede. Det kan være naturvidenskabelige data fra moderne vejrstationer, iskerneboringer, moser eller undersøgelser af årringe i træer. Men det kan også være skriftlige historiske kilder, dagbøger, skibslogbøger eller arkæologiske fund. Netop denne blanding af kilder og data og den tværfaglige tilgang gør det miljøhistoriske forskningsområde meget dynamisk og komplekst.

En typisk miljøhistorisk undersøgelse beskæftiger sig ofte med casestudier fra en bestemt lokalitet, en begivenhed eller periode og deres indfletning mellem mennesker, kultur og miljø. Her kan eksempelvis nævnes historiker Bo Fritzboegers miljøhistoriske analyse af Skjern Ås historie gennem 350 år, eller, Mikkel Sørensen (ph.d. i arktisk arkæologi) og Mikkel Fugl Eskjærs (ph.d. i Film- og medievidenskab) bog *Klima og mennesker*, som indeholder

flere forskellige miljøhistoriske casestudier, eksempelvis af klimaforandrings betydning i den arktiske verden, og af klimakrisen inden for litteraturen. I et internationalt perspektiv har især geografen Jared Diamonds *Vejen til verden af i dag* fået meget opmærksomhed og anerkendelse.

Den grundlæggende antagelse inden for miljøhistorien er, at det er umuligt at adskille det naturlige fra det kulturelle, fordi de to hele tiden påvirker hinanden. Det gør, at det er nødvendigt at inddrage naturmæssige og klimatiske forhold i historiske undersøgelser. Også i undersøgelser, som fokuserer primært på økonomiske og politiske forhold.

Forskere, der beskæftiger sig med miljøhistorie, vil argumentere for, at hvis natur og klima i højere grad inkluderes i historiske analyser, vil det både give en bedre forståelse for historiske processer, og skabe en forståelse for, at natur, klima og kultur hænger uløseligt sammen.

Coast 2 Coast Climate Challenge

Denne artikel er udarbejdet i samarbejde med Coast 2 Coast Climate Challenge, der er et tværregionalt klimatilpasningsprojekt i Region Midtjylland. Et af underprojekterne udføres af Aarhus Universitets Centre for Environmental Humanities. Formålet med dette projekt er at undersøge, hvordan klimaet og klimatiske forandringer har påvirket kulturen i Region Midtjylland fra slutningen af sidste istid og til i dag, og det er således et klimakulturhistorisk projekt.

DEL PÅ FACEBOOK

DEL PÅ TWITTER

SEND TIL EN VEN

UDSKRIV

Relateret indhold

A Artikler

- › Fra vejrvarsler til vejrudsigten, ca. 1600-1900
- › Gudenåen - ressourcer og forvaltning gennem historien
- › Økokritik - hvad er det?
- › Vandmøller
- › Stormflodernes tid – klima, natur og flytningerne af Nørre Vosborg i 1500-tallet
- › Stormfloden i 1825, Thyborøn Kanal og kystsikring
- › Fimbulvinteren - virkeligheden bag myten fra nordisk mytologi

K Kilder

- › Johannes V. Jensen: "Landskab og Teknik", 1913
- › Forordning om afledning af vand fra marker, enge, moser og åer, 25. juni 1790
- › Vejrvarsler af Peder Jacobsen Flemløse: "Tegn til tørt og klart vejrlig af jorden", 1591
- › Vejret i Jylland i 1700-tallet ifølge godsejer Hans Rosborg, 1743
- › Artikel af C. Wesenberg-Lund: Om Forureningen af vore ferske Vande, 1925
- › "Frygtelig var Vesterhavets Overskyllelse". Artikel i Den Viborger Samler, 26. februar 1825

› "Ny Oversvømmelse i Hamborg". Artikel i Aarhus Stiftstidende, 8. februar 1825

Emneord

Aarhus Universitet Danmarks udstrækning Felix Riede Landbrug miljø og miljøpolitik Naturvidenskab Uffe Krogh

Om artiklen

Forfatter(e)

Felix Riede, Uffe Krogh

Tidsafgrænsning

1960 -

Medietype

Tekst

Sidst redigeret

30. maj 2018

Sprog

Dansk

Litteratur

Diamond, Jared: Vejen til verden af i dag (2002)

Emmett, R.S. and Nye, D.E.: The environmental humanities: a critical introduction (2017)

Fritzbøger, Bo: Vandets Veje (2009)

Sørensen, Mikkel & Eskjær, Mikkel Fugl (red.): Klima og mennesker - humanistiske perspektiver på klimaforandringer (2014)

Udgiver

danmarkshistorien.dk

Eksterne links

- › Centre for Enviromental Humanities
- › Coast to Coast Climate Challenge